

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
Академија за националну безбедност Београд

Тематски зборник научних радова

МИ И ДРУГИ КРОЗ ВИЗУРУ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

књига 1

ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Лепосавић, 2024.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	9–19
-----------------	------

ЈЕЗИК

Јелена М. Војиновић Костић, <i>Језик и национални идентитети кроз призму српског језика на Косову и Метохији</i>	23
Јована С. Јовановић, Драгана И. Радовановић, <i>Обредна храна кроз етнодијалектске записе из Средње Ибра – етнолингвистички осврт</i> –	31

КЊИЖЕВНОСТ

Драгана Р. Рајовић, <i>Ми и друштво у Словоу о Светом кнезу Лазару и тријумфу Данила III Бањског</i>	49
Милена М. Ивановић, <i>Мотив колективитета у епској поезији Цар Лазар и царица Милица</i>	57
Ана К. Миловановић, <i>Морална вертикала косовског завета у драматизацијама српских народних песама косовског циклуса</i>	69
Борис Д. Булатовић, <i>Косовско предање као српски 'савезник' или 'противник': Идеолошке пројекције Александра Гривалта у актуелизацији Обилићевог лика у народној и романистичкој књижевности</i>	83
Јасмина М. Ахметагић, <i>Злочинац је (увек) друштво: Пакрац Владана Матијевића</i>	97
Тиодор Р. Росић, <i>Етничка демистификација лажног јобрајмства</i>	111
Сена М. Михаиловић Милошевић, <i>Дискурс историје у делима Григорија Божовића и Данила Николића</i>	121

Ана М. Мумовић, <i>Српска и албанска пројекција и слика историје (Компаративистичка анализа прича Радомира Стојановића и Адиља Олурија)</i>	137
Јелена З. Милић, <i>Љубав, Пријатељи и Друго Слободана Селенића</i> ...	153
Урош З. Ђурковић, <i>Књижевност између анијованости и самодовољности: случај романа Бели конопац за Филипа Депреа</i>	167
Сузана Р. Бунчић, <i>Косово у поезији Рајка Пећкова Ноћа</i>	177
Мирјана М. Бечејски, <i>Циклус „Спознања“ из збирке песама Храм тишине Марије Јефимијевић Михајловић</i>	193
Ана Р. Стишовић Миловановић, <i>Имајолошко у јуџојису Ија Пуквила са Косова и Мејохије</i>	205
Јована Б. Сувајџић, Зорана З. Ђупић, <i>Косово и Мејохија у јуџојисима Душана Косића: тематско-мотивска, језичко-стилска и имајолошка анализа</i>	215
Магда Г. Миликић, <i>Остављени прај: Палимјесет јуџојисне прозе Милисаве Савића</i>	243
Луна М. Градиншћак, <i>Из „ТИ“ у „ЈА“ (Иво Ђиљико и анализа српској националној идентитету у делима Из ратних дана и Из солунских борби)</i>	259
Соња Р. Шљивић, <i>Енклава у интермедијалном простору</i>	279
Ивана М. Раловић, <i>У замкама традиције и олимпије: Слика жене у филмовима (2014–2024) који тематизују Косово и Мејохију</i>	293
Габриела Агнес Наги, <i>Дом у рају – перспектива дејства</i>	307

CONTENT

FOREWORD	9–19
----------------	------

LANGUAGE

Jelena M. Vojinović Kostić, <i>Language and national identity through the prism of the Serbian language in Kosovo and Metohija</i>	23
Jovana S. Jovanović, Dragana I. Radovanović, <i>Ritual food through ethnology-dialectical records from Middle Ibar - ethno linguistic review -</i>	31

LITERATURE

Dragana R. Rajović, <i>We and others in the speech about the light to Knez Lazar by Patriarch Danilo III Banjski</i>	49
Milena M. Ivanović, <i>The motive of collectiveness in the epic song the Emperor Lazar and the Empress Milica</i>	57
Ana K. Milovanović, <i>The moral vertical of the Kosovo Covenant in dramatizations of Serbian folk songs of the Kosovo Cycle</i>	69
Boris D. Bulatović, <i>Kosovo Myth as Serbian ‘ally’ or ‘opponent’: Alexander Greenawalt’s ideological projections in his reception of the Obilić’s character and Serbian oral epic poetry</i>	83
Jasmina M. Ahmetagić, <i>The criminal is (always) another: Pakrac by Vladan Matijević</i>	97
Tiodor R. Rosić, <i>Ethical demystification of false brotherhood</i>	111
Sena M. Mihalović Milošević, <i>Discourse of history in the works of Grigorije Božović and Danilo Nikolić</i>	121

Ana M. Mumović, <i>Serbian and Albanian projection and image of history (comparative analysis of the stories of Radomir Stojanović and Adil Oluri)</i>	137
Jelena Z. Milić, <i>Love, The friends and The other by Slobodan Selenić</i> ...	153
Uroš Z. Đurković, <i>Literature between politics and self-sufficiency: the case of the novel White rope for Philippe Deprez</i>	167
Suzana R. Bunčić, <i>Kosovo in Rajko Petrov Nogo's poetry</i>	177
Mirjana M. Bečejski, <i>The cycle "Cognitions" from the collection of poems The Temple of Silence by Marija Jefsimijević Mihailović</i>	193
Ana R. Stišović Milovanović, <i>Imagological elements in the travelogue of Hugues Pouqueville from Kosovo and Metohija</i>	205
Jovana B. Suvajdžić, Zorana Z. Čupić, <i>Kosovo and Metohija in Dušan Kostić's travelogues: Analysis of themes and motives, linguistic-stylistic and imagological analysis</i>	215
Magda G. Milikić, <i>To leave behind a trace: A Palimpsest of Milisav Savić's travelogue prose</i>	243
Luna M. Gradišćak, <i>From "You" to "Me" (Ivo Ćipiko and analysis of Serbian national identity in works From the war days and From the Thessaloniki struggles)</i>	259
Sonja R. Šljivić, <i>An Enclave in the intermedial space</i>	279
Ivana M. Ralović, <i>In the traps of tradition and politics: the image of women in films (2014–2024) addressing Kosovo and Metohija</i>	293
Gabriella Agnes Nagy, <i>A home at war – a child's perspective</i>	307

УДК 811.163.41'373
811.163.41'282(498.115)
39(497.115)

Оригинални научни рад

*Јована С. ЈОВАНОВИЋ**

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

*Драјана И. РАДОВАНОВИЋ***

Институт за српски језик САНУ

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет

Катедра за српски језик и књижевност

ОБРЕДНА ХРАНА КРОЗ ЕТНОДИЈАЛЕКАТСКЕ ЗАПИСЕ ИЗ СРЕДЊЕГ ИБРА***

– етнолингвистички осврт –

Айсџиракџи. У раду се кроз етнодијалекатске записе анализира сегмент традиционалне културе изражен кроз обичајно-обредну праксу животног циклуса у насељима Средњег Ибра. Бележење и интерпретација лексике обредне хране у контексту традиционалне културе, у овом раду представља допринос етнолингвистичким истраживањима српске обичајно-обредне праксе животног циклуса средњоибарског микроареала у ширем контексту сусрета сродних и несродних језика и различитих традиционалних култура на мултиетничком Балкану. Теренским истраживањем обављеним у десетак насеља у зони Средњег Ибра кроз етнодијалекатске записе сачињен је корпус лексичких експликација за именовање хране и пића који су неизоставни пратилац свих обреда и обичаја које човек обавља у току животног циклуса (рођење, свадба, сахрана). Добијени материјал ће у раду бити научно обрађен и представљен у складу са поставкама етнолингвистичке методологије, при чему ће бити дате релације у мери у којој то грађа допушта са другим етнодијалекатским микроареалима централног и периферног српског језичког простора. Етнолингвистичка интерпретација етнодијалекатских записа у оквирима животног циклуса кроз терминосистем обредне хране показатељем типичног културног модела припада изабрани ареал, степен очуваности аутохтоности и потенцијалне промене у културном обрасцу.

Кључне речи: животни циклус, лексика обредне хране, етнодијалекатски записи, српски језички простор, Средњи Ибар.

* Истраживач-сарадник, ORCID 0000-0001-6008-8284, jowana.nikolic94@gmail.com

** Научни саветник и редовни професор, ORCID 0000-0003-0232-1855, draganailija@gmail.com

*** Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО по Уговору склопљеним са Министарством науке, технолошког развоја и иновација број: 451-03-66/2024-03 од 26. 1. 2024. године.

УВОД

Стручна етнолошка литература сведочи о томе да српски народ у својим обичајима и језику чува обележје културног идентитета кроз појединачне породичне или колективне обреде, укључујући и обавезну трпезу (Кнежевић 1992: 71). Етнолошки гледано, обредна храна присутна је у свим битним моментима људског века (од рођења до смрти, и посмртних ритуала), која се припрема једном годишње, циклично, или само једном у људском веку (Радовановић 2014: 65). С обзиром на то да је храна својеврстан чувар прошлости, а „посредством исхране се током ритуалних манифестација и за време прослављања годишњих празника чувају веома архаични елементи“ (Радојичић 2014: 85), може се рећи да она представља један од најпостојанијих елемената у обреду. Проучавање културе исхране кроз културни, али и друштвени процес може нам предочити шта се у склопу културног и етничког идентитета одржало, шта је променило форму и шта се изгубило (Lalošević 2007).

Бележење и интерпретација лексику обредне хране и пића, у контексту традиционалне културе, у овом раду представља прилог етнодијалекатским истраживањима Срба са простора Косова и Метохије, тачније, прилог лексичи обичајно-обредне праксе у Средњем Ибру.

Истраживана насеља припадају општини Лепосавић, најсевернијој општини Косова и Метохије, која обухвата области две планине – Рогозне и Копаоника. Прве податке о лепосавићким насељима налазимо у *Бањској* или *Свештој Стефанској повељи*, *Повељи цара Уроша* и турском попису Крајишта Иса-бега Исхаковића (XIV и XV век). Највећи утицај на порекло и композицију становништва овог подручја имале су две метанастазичке струје: динарска (из Црне Горе, из Сјеничко-пештерске висоравни и од Новог Пазара) и метанастазичка струја са подручја Косова и Метохије. Према подацима из пописа 1991. године општина Лепосавић има 16 395 становника (Павловић 2003).

Конкретно за овај прилог, грађа коју доносимо прикупљена је у десет насеља са леве и десне стране Средњег Ибра: Зрносеку, Миоковићу, Исеви, Крњину, Јошаници, Придворици, Вучи, Крушевљу, Крш-Мали и Ибарској Слатини (види Карту):¹

Према најновијој Ивићевој класификацији дијалеката (Ивић 2009), говор истраживаног ареала припада јужном (југозападном) поддијалекту косовско-ресавског дијалекта. У контексту граница К-Р дијалекта и његове поделе на мање целине значајни су Ивићеви ставови о компактности овог дијалекта у зони Средњег Ибра. Сагледавањем стања на терену, које је резултат миграцијских померања, директних контаката са ијекавским

1 Подаци о испитаницима: Зрносека (Р. Т. 1942.) – И1; Миоковића (С. Р. 1952.) – И2; Исева (З. П. 1938.) – И3; Крњина (С. С. 1941.) – И4; Јошанице (Ј. Т. 1932.) – И5; Придворице (Ж. В. 1952.) – И6; Вуче (М. М. 1948.) – И7; Крушевља (М. А. 1941.) – И8; Крш-Мале (М. Ћ. 1943.) – И9; Ибарске Слатине (Ј. Р. 1937.) – И10.

дијалектима у средњоибарској зони и метохијској области, утицаја суседног призренско-тимочког дијалекта и несловенског језичког окружења, Ивић оправдано констатује да су „говори косовско-метохијске области, колевке косовско-ресавског дијалекта, престали бити типични представници тог дијалекта“. У том смислу је у овој студији насеље Ибарска Слатина дефинисано као најјужнија тачка компактног косовско-ресавског дијалекатског тла (Ивић 2009: 67, 75). У системским истраживањима говора Средњег Ибра Маринко Божовић (1993/2008)² детаљније извештава о некомпактном подручју на ком се сучељавају два дијалекатска типа – косовско-ресавски (супстрат) и зетско-сјенички (нанос). Са становишта акцентуације говори у средњоибарској зони чувају и старије стање, чувањем специфичног архаичног акцента (Radoićić 1996; Радовановић и Николић 2022).



У раду се на основу етнодијалекатског материјала из средњоибарске микрозоне приказује инвентар и географски распоред лексичких експликација обичајно-обредне трпезе. Обичајно-обредна терминологија посматрана је у контексту *ми* и *друји*, услед чега су успостављене релације, најпре, према стању у суседним дијалектима на косовско-метохијском земљишту (призренско-тимочком и зетско-сјеничком), а потом и према просторно удаљеним говорима. На овај начин би се у будућим истраживањима могло рачунати на сагледавање косовско-метохијских прилика у контексту општебалканских прилика сличне тематике, према и насупрот других културних модела и идентитета у којима је структурна компонента језик.

2 У раду је коришћено друго проширено издање монографије *Говори Средњега Ибра* (2008), а прво издање објављено је 1993. године.

Ово истраживање представља и наставак тематских етнодијалекатских истраживања у вези са обредним јелима аналогно онима у севернијим зонама српског етнодијалекатског простора, чиме би се у перспективи обезбедило (етно)лингвистичко картографско приказивање добијених датости (уп. нпр. Радовановић 2014). Овај прилог кроз обичајно-обредну праксу животног циклуса доноси инвентар лексема којима се у средњоибарској зони именује хлеб, као централни етнокултурални елемент, и друга храна са обредном функцијом. Грађа за овај рад прикупљена је према прилагођеном упитнику за бележење обредне терминологије.³

ИМЕНОВАЊЕ ОБРЕДНЕ ХРАНЕ. РОЂЕЊЕ.

У складу са народним обичајима и веровањима, на терену су регистроване забране у виду конзумације одређење хране и пића, које колектив (заједница) изриче трудној жени и породиљи. У погледу именовања тих забрана трудној жени, у нашој грађи забележене су једночлане реалије: *риба*, *зечетина*; двочлана реалија: *кокошије месо*; и вишечлана реалија: *месо од зеца*, и то само у селима око Сочанице, док су оне непознате селима око Лешка:

Постојало, ја на пример кад сам остала трудна мене мџа свекрва рекла да не јџдем *зечетину*, је л дџте каже спава као зџц са отвџренијем очјима и да не јџдем *рйбу*, јер рйба не говџри, касно дџте проговџра (И7). *Мџсо од зџца* нйје ваљало да се јџде, па и *рйбу* нйсу даљи да јџду, нџ знам, рйбу, а од зџца ни слўчајно (И10). Од хрџне та *рйба*, каже тџ нйје ваљало, па нџ знам да л' и од *кокџшке мџсо*, свџ ми се чинй и од *кокџшке мџсо* (И6).

Храна која ја забрањивана породиљама доводила се у везу са смањењем лактације и појавом стомачних тегоба код новорођенчета, а означена је лексемом *месо* и лексичким изразима *бели лук* и *свињско месо*.⁴ Овај круг лексема проширује се лексемама *йасуљ* и *кувани куйус* у белобрдским крајевима:

Пџсле смйје да јџде, та *бџли лўк* нйсу даљи, па каже џн нџшто губй млџко (И4). Нйје се даваљо *мџсо* породйљи, касно џе дџте да проговџри и *свињџтину* нйсу даљи, хрџе дџте штџ знам и тџ нџсу даљи, само овџавина (И5). *Бџли лўк* – од џџга бџга млџко и тџ нйсмо смџли да јџдемо нйкако. *Па-сўљ* и *кўпус* не смџ да јџде породйља, затџ штџ дџте болй стомџк пџсле (И2).

3 За потребе нашег истраживања прилагођен је упитник *Кулйура исхране у Војводини кроз обредну йраксу. Линйвисйички и ейнолошки асйекй*, групе аутора Милине Ивановић-Баришић, Софије Милорадовић, Љиљане Недељков, Драгане Радовановић, Драгане Радојичић, Биљане Сикимић (ур. Софија Милорадовић).

4 На терену нйје забележен обичај припремања неке хране, како би се одредила судбина новорођенчета.

И прво посеђивање породиље праћено је припремом одређене хране.⁵ За ову прилику неизоставна је храна чији је основни састојак брашно – хлеб. Мешење хлеба, тј. погаче и пите представља саставни део повојнице или бабина. Сви обредни хлебови су „пресни“, односно без квасца, а *йоџа* се обликује поступком – „стругања“.⁶ На читавом терену уз погачу доноси се *црни лук*, најчешће зачињен *сољу*, као и *сир* и *млеко*, док су се месни производи избегавали:

Донесе по један *колџ* умеси, *главицу* *лџа* усџену, *пџрче* *сџра*, мџже и *кајмак*. *Месо* се не нџси, нџје се ваљало. Пџвџница тџ кџжу, па йсто и џна такџ донесе *пџту*, *погџчу*, *сџр*, *кајмак*. Е, тџ се зџве пџвџница, такџ кџжу пџви пџт кџд дџђе (И6). Па тџ пџвџнице дџђу да вџде дџте, да вџде порџдџљу и такџ. Па лџпо, тџ *погџча* се спрџми, испџче се и стрџгање, стрџже се да је џна пџва погџча. Па кџд дџђу на бџбине донџсу *погџчу*, џнда су носџли тџ *црни лџк* и усџле га, донџсу *пџту*, *погџчу*, џвџ остџло пџсле *кајмак*, *сџр*, *млџко* (И3). Пџвџница је, донџсе *погџчу* и *ракију* и дџр и пџре и дџрове су доносџли (И10). Али *месо* нџје се смџло нџсит џбавезно уз погџчу и тџ. Кџжу кџд џднџсеш мџсо на бџбине тџјем дџтџту, џко бџде чџбџнин нџђе тџ да му пџђе за рџкџм, стџка му се кџже нџђе за рџкџм (И7).

У контексту обезбеђивања сигурне женидбе, *йиџа* је значајна ритуал-на храна која се доносила новорођенчету. Већином, намењена је мушком детету и за њу се везује посебна симболика:⁷

Мајка нџси и *пџту*, а *пџту* ко не донџсеш кџжу нџ мож се уџа тџ дџте, да се џжџни, тџ су такџ вџкаџли (И5). Пџвџница тџ је бџло *пџту* мајка да донџсе и погџчу мџшкијем, а жџнскијем кџжу не ваља пџта, нџје пџта ваљала (И4).

5 *Повојница* – период када мајка посеђује породиљу у првих седам дана након порођаја. У средњоибарској зони у истом значењу употребљавају се и лексеме: *йовџица*, *бабине* и *бабињаре* (уп. *бабињара* Марјановић 2013: 36). Лексема *йовџица*/*йовџица* у неким селима означава период када мајка посеђује породиљу у првих неколико дана након порођаја, а иза њих следе *бабине*. У другим селима раширена је само лексема *бабине*. Интересантно је да се у поткопаоничком крају прво обављају *бабине*, па тек онда следи *йовџица*. Лексема *бабињаре*, која обухвата и повојницу и бабине, покрива само једно село на левој страни Ибра (Крњин) и непозната је у другим селима: *Пџвџнице мџ тџ зџвемо бабињџре, пџсле бџбине, йсто бџбине бабињџре, џпџрџлике кџд мџјне дџте џвџркне* (И4).

6 На терену Сиринићке жупе лексема погача употребљава се да означи хлеб који се доноси на крштење, и везује се само за рођење, док се за обредне хлебова у осталим фазама животног циклуса користи лексема *леб* (в. Реџић 2019: 168).

7 На терену је раширено веровање да ће се мушко дете, коме је током повојнице или бабина донесена пита, „савити око куће“ у којој је рођено, ту оженити и засновати породицу: Но мушко то да се савије, савија се пџта, да се савије код куће и да се џжџни. Кџже ком нџје донџсџна пџта кџже нџ мож да се џжџни. Вџкаџли су мџра нџко да га повије у колијевку веџкога, па да му донџсе нџко пџту да би се џжџнио (И4).

На овом терену кум није увек долазио на бабине, нити је посећивао породиљу, отуда је лексички израз *кумова ђојача* скоро непознат, а потврђен је само у једном селу:

Кум донесе погачу, али без обзира *кумова погача*, све су погаче, којје погаче се донесу породиљи обавезно мушкарац узме ту погачу и подигне је и начне по мало ту погачу и да породиљи д-укӯси и по мало тај мушкарац узме д-укӯси (И7).

Значајно место у обредно-обичајним радњама припада и пићу. Неизоставни пратилац *ђојаче* у свим свечаним и несвакидашњим приликама је *ракија*:

Погача мора да се да мушком детету да угризне, два пут дете, а трећи залог да да мајци, да мајка то појде и од онџ *ракџје* што је донешџна да попије и да сџпа мало у нџдра због млџка, да џма дџте млџко (И2).

Водећи разговоре са десетак информаторки, сазнајемо да у насељима Средњег Ибра није постојао обичај мешџња погаче или хлеба друге врсте када дете прохода. Такав обичај негује се у Војводини, где се непосредно пред дететово проходавање мџси хлеб или пита под називом *ђосџуџао-ниџа*, *ђосџуџарниџа* / *ђосџуџавниџа* (Марјановић 2013: 39; Радовановић 2014: 77).

Материјал из средњоибарске зоне указује на важност ритуалне хране у животу појединца и зајџнице. Прџма улози и функцији у обредним радњама, хлеб и други производи од брашна заузимају централно место.

ИМЕНОВАЊЕ ОБРЕДНЕ ХРАНЕ. СВАДБА.

Свадба у српској традиционалној култури заузима важно место, прожима идентитет јџдне зајџнице и отвара могућност проучавања других идентитета. Она је „најважнији, најразрађенији и садржински најбогатији ритуал животног циклуса“ (Златановић 2012: 90).

Из круга предсвадбених обичаја издваја се веридба. У својству обредног дара припрема се *ђојача*, која се именује простом лексемом *ђојача* или вишечланим лексичким изразима: *веридбџна ђојача*, *за веридбу ђојача*, *ђрсџџенска ђојача*.⁸ Уобичајџно је да се за џуту ракију употребљава двочлана реалија *кило ракије*. Забележили смо да се у појџдиним сџлима за веридбу доносе и *ђиџиџа* (Вуча), *ђџџџџџ џиле* (Исево), *кафа* и *шећџер* (Зрносек), што није познато у другим сџлима на омеђџеном терџну:

8 У Придворици се током веридбе на погачу ставља новац у металним кованицама: Та погача се дарује одозго, ставџе и јџдни и друџи паџре колико оџџе, мора гвоџдено да се ставџи прџво, па послие се стављају паџре овџе и онда послие слоџми се та погача, јџсте онџ слоџми се (И6).

Они што ће да је вѣре доносе погачу, *веридбена погача* и ту погачу тѣри на сѡвру и ѡбавезно и тад је бѣло *кафа*, и *шѣ+ћер*, тѡ и сѣд (И1). За *веридбу погача*, само то ваља се, каже мѡра погача да се умѣси. Па изнѣсе се онѡ, *кило ракије* се изнѣсе лѣте, погача и то се изнѣсе, па пријатељи устѣну и ѡни и овѣ и то преговѡрају, причају о тѡме и сѣд питају да л ѡће да му дѣ девојку за мојѣга сѣна и ѡни се договѡре такѡ (И6). Само прелѡме *погачу*, ваља се тѡ да се излѡми *погача* да се излѣбе прѣко погаче и тѡ, тад не стѡвљају пѡре, па *прстѣнскѣ* кѡко другачѣје (И2). Сѣд тѣ родитѣљи, ѡни спрѣме *питу* и *погачу* и *ракију* и иду на сѣгурно да је вѣре (И7).

На трпези за веридбени ручак, која је одраз економских могућности домаћина, специјалитетом се сматрала јагњећа чорба за коју бележимо лексему *јанија*:

Без *јаније* нѣкад нѣје бѣло, тѣ пѣста *јанија* (И1). И *јанија* се спрѣмѡла, чѡрбу спрѣмѡли (И5).

Етнолошка литература говори о усклађености свадбених обреда и обредне хране. У том смислу велики значај у свадбеној обичајно-обредној пракси придаје се мешењу хлеба. Првенствено, хлеб је представљао и свадбени поклон, када је и именован општим називом *ѡѡѡача*. О томе преносимо речи саговорнице из Крушевѡа: „Сваки комшија из села донесе питу и погачу, то му је био поклон“ (И8). На суседном дијалекатском терену, у Ибарском Колашину Сикимић (2009: 137) бележи да сваки гост на свадбу доноси хлеб, питу са тепсијом и „кило“ ракије.

На целом терену се двочланом реалијом *деверска ѡѡѡача* означава свадбени хлеб који доноси девер, а за који се везују обредне радње – ломљење изнад младине главе, просипање бомбона и металних кованица:⁹

А дѣвер погачу нѡси ѡбавезно, *девѣрскѣ погача* тѡ се снѡши над глѡву слѡми, окрѣће се онѡ и слѡми се, бацају се пѡсле бомбѡне и онѣ сѣтне (И2).

У кругу обичаја везаних за дочекивање младеца само је у Јошаници забележено да свекрва *жиѡиом* посипа младожењу и младу: Посипа *жиѡиом*, не знам то каже да буду срећни (И5). Друга средњоибарска села познају само обичај у коме млада баца *јабуку*, *жиѡио* и сито и то испред себе (уп. Милорадовић и Аксић 2019: 392):

Дѣду јѡј, прѡ *жиѡио* бѡца, прѡ бѡци напријед, па пѡсле назѡд, па ѡпет пѡсле напред, и три-пѣт овѡко бѡца и пѡслен бѡци сѣто на крѡв, ѣ нѣзак крѡв

⁹ Раширено је веровање да ће се младићи и девојке убрзо оженити, односно удати уколико окусе деверску погачу: „Па кѡд се разлѡми мѡло врѣти се дѣверу и онѡ дрѣго појѣде се, врѣти се по јѣдно пѡрче. Дѡвѡли су да се удѡ, каже да појѣде погачу да се што прѣ удѡ, да се ожѣни. Кѡ трѣба се жѣни, кѡ се удѡје дѡју тѣ погачу да се штѡ прѣ“ (И6).

џо се устави, ђе висџко, нџ мож снаша, баца ал нџ може да довати. А *јаџбуку* пџслен баџи, замџне овџко тџи-пџт, напџријед, па нџтраг, па напџријед је баџи (И4).

Након пристизања младенаца у будући заједнички дом, свекрва их по-служује *медом*, *шећером* и *водом* или *џоџаром* (са шећером), због веровања да ће им та храна донети „сладак живот“. У вези са припремом обредног хлеба за ову прилику регистровали смо три специфичности, које показују да није само погача ритулни хлеб/храна, већ се и од ње припрема храна која има исто својство. Прва је у Вучи, где свекрва умеси погачу, удружи је у пресно млеко те тиме храни младенце, са веровањем да ће то допринети њиховом складном животу. Друга је у белобрдском крају (Зрносек) – једино село где се млада дочекује са *џоџачом*, при чему она узме једно парче погаче, које ће увече у соби поделити са младожењом, а од остатка свекрва прави *џоџару* па их послужује њоме.¹⁰ У Придворици младенцима није дозвољено да пробају друго јело, док не поједу свекрвину *џоџару*. Простим лексемама *вода* и *млеко* означена су ритуална пића која се уводе по први пут у обредно-обичајну праксу животног циклуса:

Каџ уђеш у своју сџбу тамо, те те одведу у сџбу и сџдну те тамо, пџсле тџга донџсу ми *шећер* и *вџду* попијџм, мџмак крај мџне, попијџмо *шећер* и *вџду* и пџсле тџга донџсу џсто мџд да узнџмо по маџо мџда. Па џто да ни бџде слаџак жџвот. А млџко, ставила *хлџб* у тџ *млџко* подрџбила и то д-узнџмо да јџдемо, тџ се дајџ да бџдемо благи да не бџдемо љџти, је л' прџсно млџко (И7). Најпре *пџпару*, умџсила *погџчу* и намештиџла пџпару. У сџто је *погџча* и узнџм држи је овџмо јџдан дџкле џна онџ баџи и пџсле угџризне снаша и тџри у џџп, па каџ лџгну да поџле. И тџ *погџчу* издрџбе тамо и јџду, завџте маџо млџденци колико мџжу, сџмо на кајмак турџле, нџсу онџ дрџго (И1). Јџсу свџ, сџмо прџво свекрџва каџ бџде тџ нџшто, па џто џна им донџсе тџ слџтко, и џбично напџрави *пџпару*, такџ је џбичај (И6).

На терену Новог Пазара у обреду храњења младенаца заступљени су *хлеб* и *мед* (Милорадовић и Аксић 2019: 393).

Свадебни ручак био је обилнији и богатији од веридбеног, тако су се на јеловнику налазили *џечење*, *куџус*, *сарма*, *џуњена џаџџрика*, *јанија* (јагњећа чорба). У материјалу је у вези са свадбеном вечером забележен вишечлани лексички израз *џава овча од јаније* којим се означава јело које се износи испред старог свата (уп. *кувана овџа* или *џеле* Сикимић 2009: 137).

За рџчак како кџ мџже или се кџва кџнџс, саџ заџвиси и до врџмена, до сезџнџ, ако је лџти скџва се или *сарма* или *пџњена напџџка*, а зџми џбавезно

10 Исто веровање које смо забележили за *деверску џоџачу*, у белобрдском крају се проширује и на попару припремљену од погаче којом се дочекује млада: „На кајмак погџчу и *пџпару* намџште и грабе се кџ се није ожениџо, ко се није уџдо, кџ ће прџ да за снашџм и за младожењџм“ (И1).

се *кѹпус* кѹвао (И7). Спрѣмало се *печѣња*, свѣшта, свѣ најбѣље штѣ је мѣгло. *Јанѣја*, тѣ је од јѣгњета се кѹвала та чѣрба, ѣбично је бѣло ѣбавезно да се кѹва тѣ јанѣја за рѹчак, а зѣми ѣбично кѹпус у грѣне (И6). *Печѣње*, *јанѣју* и *кѹпус* и *глава* ѣбавезно мѣра да се стѣви гѣре у врѣ, *ѣвча од јанѣје*. И стѣве у тањѣр и стѣве у врѣ сѣвре и стѣве пред стѣрога свѣта гѣре и ѣн подѣли ѣйма гѣре (И1).

Хлеб којѣ меси младаина мајка именован је двѣчланим лексемама састављеним од општег назива и ѣдрѣбе – *мајчина ѣѣѣа* и *ѣријѣѣѣска ѣѣѣа* (уп. *леба за у асѣѣал*, *леба за снашу* и др. Реѣић 2019: 170). У већини села ту погачу лѣме пријатељи, док у Крушевљу то чине стари сват и младины родитељи (уп. „срчани пријатељи“ Милорадовић и Аксић 2019: 393):

Донѣсу печѣње, мѣсила се погѣча, *мајчина погѣча* (И10). *Пријатѣљска погѣча* тѣ се излѣми гѣре, старѣјко и пријатељ тѣ излѣме, на пример ѣни. Не лѣмѣ пријатељи, старѣјко са шѣйма излѣми и тѣ пѣсле стѣве низа сѣвру свѣд по јѣдно парче и тѣ се појѣде (И8).

У току свадбених обичаја младенцима је забрањено конзумирање ѣдрѣне хране. Према нашем материјалу, на већем простору истраживане средњѣбарске зоне ѣвакве забране нису присутне. Познају их два села ѣко Сочанице – у Ибарској Слатини млада, а у Вучи младенци, не би смели да јѣду *месо*, како би свадба прѣтекла без свѣђе међу гѣстима:

Па нису им дѣвѣли нѣшта, *мѣсо* да се побѣју, да се не свѣђу, да се не побѣју. Не смѣ снаша да јѣде, снаша сѣмо. Снаша нѣје смѣла да јѣде *мѣсо* нѣшта и нѣ знам јѣш је нѣшто трѣбало да се не свѣђају, а младажѣња јѣѣ (И10). Рѣкла ми је мѣја покѣјна бѣба, кѣже валѣ, дѣте, за врѣме свѣдбе ни ѣвде ни тѣмо немѣ *мѣсо* да јѣдеш. Кѣже *мѣсо* младенци не јѣду, а јѣ сам баш Јѣва пѣтѣла јѣси јѣѣ *мѣсо*, кѣже нѣсам, нѣје ми дѣла мајка. И ѣѣму такѣ ѣсто (И7).

Међу послесвадбене обичаје, а у вези са ѣбрѣдном храном, у Придворици је забележено братѣвѣво посеђивање сѣстре и доношење *кесе бѣмбѣна* или *чоколаде*:

А пѣсле свѣдбе мѣра прѣво брѣт да ју пошѣље ил да ју донѣсе *чоколаду* или нѣшто, ѣпет тѣ да бѣде мѣшко да се рѣди. Нѣшто, ма штѣ бѣло, чоколаду, *кѣсу бѣмбѣнѣ* да би, тѣ се дѣ, пѣсле свѣдбе тѣ јѣј дѣ, да се рѣди мѣшко (И6).

ИМЕНОВАЊЕ ОБРЕДНЕ ХРАНЕ. СМРТ.

Узајамни ѣднос исхрана – култура долази до изражаја и у посмртним ѣбрѣдима. Интерпрѣтација ѣлоге и функције хране и пића у посмртним ѣбрѣдима мѣже се ѣбавити и у културном контексту и није несхватљива, чак „у народном мишљѣњу и понашању, у обичајима, налазимо ѣдрѣјену везу, која се народу никако не чини ирѣционалном“ (Ђакѣвић 1985: 78).

Употреба ритуалне хране у посмртним обичајима започиње током изјаве саучешћа, када се свима послужују *кафа* и *ракија*:

Отидне д-изјави саучешће, отиднеш, попијеш *кафу*, *ракију* и вратиш се књи (И8).

Током припреме хране за посмртне обичаје и обреде важно је водити рачуна о посту и посним данима. Испитанице наводе да се *риба*, *чорба-сџи* *јасуљ*, *јребранац*, *комџир салаџа*, *јајрика са белим луком*, *барена јајрика*, *јауњене јајрике* припремају за посне дане, док су за мрсне дане или *мрсак* незаобилазни *јанија*, *кујус*, *јечење* и *бели смок* (млечни производи). Забележили смо да се у Миоковићу на посмртну трпезу не износе *пилеће месо* и *јаја*:

Па, кад је посно *риба* и све што је посно. Одувек *риба*, *пасуљ*, може она *пребранац*, може и *чорбаста* и *комџир салаџа*, *паприка са белим луком* или *барена* и *јауњене паприке*, јесте посне (И6). Завјиси, ако је *мрсак* мрсно спремамо, па свашта, најбоље велѐ да има *бели смок*, *сир*, *млеко*, *сир*, *кајмак*. То се нај вјиди на тај свѐт, на тај свѐт се вјиди *бели смок*, тако га причу, нѐ знам (И9). Кажем ти спреме тај ручак обавезно *јанија*, *кујус* и то све спреме, *паприку* и то спреми се све (И1). Ми смо практиковали ни *пилеће месо* на гробље да носимо, нити *јаја*, то смо чули од старих жѐна да то не ваља и то нисмо носили (И2).

У односу на претходне обреде животног циклуса, за сахрану, парастосе и задушнице меси се више врста хлебова, што се директно одразило на лексички план. Материјал из већине села потврђује да се за сахрану месе три погаче са три различите намене: једна погача меси се за људе који су седели поред покојника у току ноћи, друга за оне који су копали раку, а трећа се са покојником износи из куће и њу на гробљу ломи удовица. Све три именоване су простом лексемом *јојача*:

Обавезно мѐра да се зна ко ће да мѐси, да умѐси три *погаче*. Јѐдну да подѐле да руча она *на́род*, цѐлу нѐћ седѐли да ручу, сваком да се да по лѐчка ма́ло *погаче* ко је се обрѐо тунáке, јáко су дѐшли за на сáрану па улѐгну ова́мо ако још има те погаче све да појѐду ни ма́ло да не остáне. А јѐдну *погачу* нѐсе онѝ што су копáли, онѐсу погачу и уз погачу, онѐсу печѐње и кад је мрсно и паприку и сир, рачуна́ли ил три ил пѐт јѐла, да нѝје пáрно. А трѐћа *погача* стојѝ, кад кѐсти потѐру и њу нѐсе, па по́сле гѐре свáки на грѐбље д-љзне, ломѝла којá нѐма чѐвѐка, која удовица (И1).

На простору Војводине погача која се припрема за дан сахране може да садржи и одредбу према намени: *јосмрѝна*, *самрѝна* (Радовановић 2014: 78).

Мањи део поткопаоничких села неочекивано употребљава лексему *кољиво* у значењу врсте хлеба која се меси у облику српа (уп. Skok 1972: 130). Иста реалија употребљена је и за друге посмртне обичајне елементе у другим етнодијалекатским зонама српског језичког простора:

Кѡљиво мѣси се колѣч сѣмо као сѣп, као пѡла мѣсеца, не да га састѣвљу овѣмо и тѡ онѣ у вр сѡвре исѣче и низа сѡвру свѣ зѣлог да ўзну. Кѡљиво за рѣдѡве, на квѣсац (И1). И на сѣхрану мѣси се тѡ *кѡљиво*, прѣво се умѣси вѣће, па пѡсле свѣке трпѣзе свѣ мање. И тѡ се излѡми кѡљиво и свѣ приђу те ўзму панайју, послѣже се и ўзму то *кѡљиво* исечѣно тѡ сѣтно, исѣчу сѣтно. И ўзму тѡ пѣрче *кѡљива* и измѣкне се, пѡсле се послѣжи (И3).

Мешење обредних хлебова обележава и прво јутро,¹¹ када је обавезно да се припреми и нешто ново од хране, што информаторке именују *йрина-вљањем*. У истраживаним средњоибарским селима *йѡѣача* и *йиѣѣа* налазе се на трпези сваког *реда* (парастоса):

Тѡ се звѣло прѣво јутро и дѣн дѣнас се зѡве прѣво јутро ѡбавезно. Е прѣво јутро мѡра да се умѣси погѣча, пѣѣа, ѡнда нѣшто слѣтко да се умѣси, то слѣтко ко се не умѣси тѡ прѣво јутро, ѡнда пѡсле за гѡдину дѣнѣ нѣма мѣшења тѡга слѣтког, не ваљѣ да се принѣвља, ако нѣси тѣј дѣн приновѣѡ прѣво јутро (И3). На свѣѣки рѣд се нѡси пѣѣа, погѣча и овѣмо овѡ пѡсле дрѣго свѣ штѡ ће за овѣмо, по јѣдан тањѣр од свѣчега, печѣња или рѣба (И6).

У Војводини свако ко присуствује даћи добија хлебчић од пшеничног брашна округлог облика – *мамурицу* (више видети у: РСГВ, 2005: 28). За полугодишњи или годишњи подушни обред у северном Банату припрема се *велики колач* (Радовановић 2014: 78).

Забележили смо нешто садржајнији фонд лексема којима се именују задушни хлебови у лепосавићком крају: *йоскур*, *йоскурице*, *йаскурице*, *крсѣѣаш*, *крсѣѣач*, *задушни колачи* (уп. *анафора* у: Skok 1971: 39). На целом подручју ове задушне колаче „мењала“ су деца, носећи из своје куће у комшијску кућу онолико колача колико је чланова породице и обратно. У Крушевљу и оближњим селима задушни колачи који су намењивани мушкарцима имали су облик крста, док су колачи за жене били овалног облика. У Вучи се из посебног поштовања куму или деверу дарују задушни колачи у које се стављају јаја:

Е за задѣшнице се те пѡскуре мѣсѣле, мѣ смо звѣли *задѣшници колѣчи*, а у Бѡрчане звѣли *пѡскурице*. Е сѣд, мѡја бѣба окѣди тѣ колѣче и на задѣшнице понѣсе на грѡбље колѣко кѣћа у сѣло онѣмо, тољѣко колѣчѣ понѣсе и свѣма на грѡбље. А пѡсле онѣ колѣчи дрѣги штѡ остѣну онѡ јутро дрѣго пѡсле

¹¹ *Прво јуѣро* – излазак на гробље трећи дан од смрти, односно други дан након сахране. И то је једини лексички израз који мештани лепосавићке околине употребљавају.

задџшница, сџд нарџди нџма да нџсимо да мџњамо по сџлу тџ колџче. Сџд у јџдну кџћу йма трџје, трџ колџча да му однџсеш, е онџ тџмо гџзде колџко ймаш фамйлију у кџћу толџко тџ колџчџ дџ и мџњамо (И8). Тџ се мџсйло од прџје и кџд су рџдџви, четрџс дџнџ, пџла гџдине и гџдина мџсйли су се тџ колџчйћи *пџскурице* су се звџле. Е тџ се дџлйло свџком низа сџвру и дџлйло се на задџшнице нџза сџвру свџком. Нџје баш свџком, ал' глџдало се домаћйнство да не остџне без колџча, ако на прџмер жџна нџма мџжа тџ жџни се дџвџло. Ймџло је жџнџ пџсџбно штџ су колџче умџсйле, ако ту у сџлу йма кџма, йма дџвера, йма прџјатџља џни пџсџбно умџсе колџч, па стџве по јџдно јџје у тџ колџч. Па џзну онџ колџч па колџч нашџрају и тџ колџче пџсџбно дџјџ кџм су тџ намџнйли. Бйло је и јџје на прџмер на тџ колџч стџве кџс, али напрџве га и без тџга, џни напрџве на прџмер окрџгал колџч, џни га овџко довџте с јџдне и с дрџге стрџнџ и напрџве као кџс колџч, са прџтйма. Нџко га зџве *крџџч*, нџко га зџве йсто *пџскурица* кџо свџ колџчи (И7). Онџ јџдно лџбче овџко вџлико, то џбавезно за у сџвру кџд сџднемо да јџдемо, рџкнемо то *пџскур*, кйсео лџб, нџје погџча, са квџсцом йде. И мџсимо колџче нџке с кџрџтем, нџке сџмо овџко, *крџџш* тџ џбавезно, низа сџвру подџлимо те задџшне колџче (И1).

Сикимић (2009: 128) бележи да Колашинци сутрадан после задушница „премењују“ женске колаче – *йоскурице* и мушке – *крџџаше*. Мештанке новопазарског краја за задушнице месе *колачиће*, од којих се два намењују за покојника (Милорадовић и Аксић 2019: 395). У Сиринићкој жупи хлеб који се меси за погребне обичаје именован је вишечланим лексичким изразом *леба за йокојника* који се састоји од опште лексеме и одредбе према намени. Поред тога, број хлебова за погребне обреде од сахране па до давања годишњице смањује се са три на један (Реџић 2019: 172). У Војводини Радовановић (2014: 78) бележи варијантне лексеме *йаскурице* / *йоскурице* / *йескурице*. *Речник срџских йовора Војводине уз йаскурица, йескурица*, региструје и лексему која означава женску особу која меси паскурице – *йаскуричара* (РСГВ, 2006: 141–142).

Типично само за посмртне обичаје је кување пшенице. За именовање овог обредног јела у употреби су лексеме *йанаија* и *жиџо* (исто Сикимић 2009: 128; исто Милорадовић и Аксић 2019: 394; *кољиво* Марјановић 2013: 48). У погледу времена припреме *йанаије* не постоји усаглашеност на испитиваном терену, само у Јошаници треба да се „размине“ њено кување за пола године:

Њна се стџви да се кџва у јџдну вџду, стџвиш да је кџваш и стџвиш мџло вйше водџ да би се џна скџвала, ако то џвре вйше ју вџду не додџјџш, џна дџста мџже жйва да џстане, е али вџда се не додџјџ. А сџд кџд се џна скџва тџ га склџниш, тџ склџниш тџ *панџйју* и тџ заслџдиш, мџраш да стџвиш мџло и џраса, мџло шећџра и стџвиш у нџку чинйју (И7). Пшеницу смо кџвали џбавезно, сџмо *жйто*. Да тџриш дџста водџ да не би доливџла, је л' не ваљџ да се долива. За четрџс дџнџ и пџсле на крџју кџд бџде, размйне се за пџла гџдине (И5).

Њбавезна ритуална пића током посмртних обреда јесу ракија и вино. Забележене су двочлане лексеме: *ракија мека* и *врућа ракија*:

Раније сaмо ракија, нiшта дрyго, нiје се ни кaфа носила, сaмо *ракија мeка* и нiшта више, e код кyће се грeјала *врyћа ракија* за четрeс дaнa, за пoла гoдине и за гoдину грeјала се врyћа ракија, а за сaхрану и за двaес дaнa јок (И8). *Вино* онo сaмо на сoвру, кaд посeда нaрoд, па мoра да устaне чaшицу вина свi попију, за бoг да прoсти (И6).

ЗАКЉУЧАК

Храна заузима важно место, како у животу као облику егзистенције људског бића, тако и у традиционалној култури српског живља у средњо-ибарској области Косова и Метохије. Употреба различитих намирница и хране током свих обичаја животног циклуса сведочанство је једног културног обрасца у коме ова лексика опстаје.

Регистар обредне хране и пића кроз животни циклус:

Пригода	Обредни хлеб	Друга обредна храна и пиће	Забране (табуи)
рођење (повојнице, повојнице, бабине, велике бабине, бабињаре)	<i>йoйача, кумова йoйача, йийа</i>	<i>црни лук, со, ракија</i>	<i>риба, месо од зеца, свињско месо, кокошије месо, бели лук, йасуљ, куйус</i>
веридба	<i>йoйача, веридбена йoйача, йoйача за веридбу, йрсйенска йoйача</i>	<i>йийа, ракија, кафа, йечено йиле</i>	
свадба	<i>деверска йoйача, мајчина йoйача, йријайељска йoйача</i>	<i>мед, шећер, йoйара, йoйача, йресно млеко (младенци), свињско йечење, овчије йечење, јанија, йлава од овчије йечења, кувани куйус, сарма, ракија, кафа</i>	<i>месо (младенци) кокошије месо (поклон)</i>
сахрана	<i>йoйача, кољиво</i>	<i>йанаија, жићо, вода, шећер, врyћа ракија, вино, кафа, риба, йасуљ, кромйир, јанија, куйус, йечење, бели смок</i>	<i>йилеће месо, кокошије месо, јаја</i>
прво јутро	<i>йoйача, йийа</i>	храна од сахране + „принављање“	
парастоси	<i>йoйача, йийа</i>	<i>йанаија, жићо, вода, ракија, слатки колачи и разноврсна сува храна</i>	
задушни обреди	<i>йоскурице, йаскурице, йоскур, крсйаш, крсйач, задушни колачи</i>	слатки колачи и разноврсна сува храна	

Регистар приказан у табели обилује лексичким реалијама које у обредно-обичајном смислу карактеришу омеђени простор у прошлости и садашњости, што обезбеђује сагледавање етнокултурног модела пре свега у контексту суседних косовско-метохијских и других етнозона српског језичког простора, али и шире балканских и општесловенских тема.

ЛИТЕРАТУРА

- Божовић 2008: Маринко Божовић. *Говори Средњега Ибра*. Приштина/Лепосавић: Институт за проучавање културе Срба на Косову и Метохији.
- Đaković 1985: Branko Đaković. „Hrana i piće u posmrtnim obredima, a posebno kao viaticum.“ *Etnološka tribina* 8, 77–84.
- Златановић 2012: Сања Златановић. „Свадба, традиционални женски костим и идентитетски дискурси српске заједнице југоисточног Косова.“ *Гласник Етнографског института САНУ LX* (2), 89–105.
- Ивановић-Баришић, Милорадовић, Недељков, Сикимић, Радовановић, Радојичић 2011: Милина Ивановић-Баришић, Софија Милорадовић, Љиљана Недељков, Биљана Сикимић, Драгана Радовановић, Драгана Радојичић. *Култура исхране у Војводини кроз обредну праксу. Лингвистички и етнолошки аспекти*. Ур. Софија Милорадовић. Нови Сад: Матица српска.
- Ивић 2009: Павле Ивић. *Српски дијалекти и њихова класификација*. Нови Сад: ИК Зорана Стојановића.
- Кнежевић 1992: Сребрица Кнежевић. „Обредна храна Срба“. *Етноантрополошки проблеми*, св. 9, 71–85.
- Lalošević 2007: Dragana Lalošević. „Obredna ishrana u Grblju.“ *Voka* 27, 279–290.
- Марјановић 2013: Весна Марјановић. „Обичаји животног циклуса код Срба у Бачкој.“ *Гласник Етнографског института САНУ, LXXVII*, 29–53.
- Милорадовић, Аксић 2019: Софија Милорадовић, Нина Аксић. „Жито и житни производи у обичајима годишњег и животног циклуса код Срба у новопазарском крају.“ *Живот посвећен трајању за етничким идентитетом*. Зборник радова. Ур. Маца Царан Андрејић, Миљана-Радмила Ускату. Темишвар: Западни универзитет у Темишвару, 372–402.
- Недељков 2014: Љиљана Недељков. „Испитивање ритуалне кулинарске лексике Војводине – допринос упознавању духовне културе.“ *Обредна пракса – речима о храни*. Зборник радова. Прир. Софија Милорадовић. Нови Сад: Матица српска, 11–25.
- Павловић 2003: Благоје Павловић. *Насеља и миграције становништва околине Лепосавића*. Лепосавић: Институт за српску културу.
- Радовановић 2014: Драгана Радовановић. „Хлеб и обредна пракса у Војводини. Етнолингвистички оглед.“ *Обредна пракса – речима о храни*. Зборник радова. Прир. Софија Милорадовић. Нови Сад: Матица српска, 65–83.
- Радовановић–Николић 2022: Драгана Радовановић–Јована Николић. „Акут у говору косовско-ресавског дијалекта (скица географског распореда).“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, LXV/1, 77–93.
- Radoičić 1996: Ivana Radoičić. „Fonološki opis govora leposavičke okoline.“ *Прилози проучавању језика*, 27, 32–52.

- Радојичић 2014: Драгана Радојичић. „Аутентични говор хране.“ *Обредна ѿпракса – речима о храни*. Зборник радова. Прир. Софија Милорадовић. Нови Сад: Матица српска, 83–95.
- РСГВ (2006). *Речник српских ѿвора Војводине*. Свеска 1–10: А–Ш. Нови Сад: Матица српска.
- Реѿић 2019: Емилија Реѿић. „Обредна храна и пиће мештана Сиринићке жупе.“ *Вуковим ѿпрајом на Косову и Метјохији*. Зборник радова. Ур. Голуб Јашовић. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини: Градска библиотека „Вук Караѿић“, 163–175.
- Сикимић 2009: Биљана Сикимић. „Свакодневни живот у Ибарском Колашину.“ *Ибарски Колашин, ѿприрода и ѿтрадицијска кулѿура*. Ур. Миљана Стојановић. Крагујевац: Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Крагујевцу, 117–149.
- Skok 1971–1974: Petar Skok. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–IV. Zagreb.

Jovana S. JOVANOVIĆ

Dragana I. RADOVANOVIĆ

RITUAL FOOD THROUGH ETHNOLOGY-DIALECTICAL RECORDS FROM MIDDLE IBAR

- ethno linguistic review -

Summary

According to interpreted ethnology-dialectical material from Middle Ibar zone a corpus of lexical explanations for naming food and drinks in ritual costumes in the practice of the life cycle has been shown in this work. This attachment, through the terminology of ritual food, gives possibility for looking at the type of cultural model on the interfering dialectal terrain and establishing relations, mostly with northern dialectical zones of serbian language area. These and similar research are gaining importance when they are placed in the context of meeting different languages and traditional cultures on multi ethnic Balkans.

Keywords: the life cycle, lexicon of ritual food, ethnology-dialectical records, serbian language area, Middle Ibar.